

Sprog i Norden

Titel: Det udvidede tekstbegrebs betydning for ændringer i normopfattelsen

Forfatter: Henrik Hagemann

Kilde: Sprog i Norden, 1984, s. 74-76

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det udvidede tekstbegrebs betydning for ændringer i normopfattelsen

Af Henrik Hagemann

Dette oplæg er ikke udformet på Dansk Sprognævns vegne. Problemet er drøftet i nævnet og skønnet relevant, men udformningen hæfter jeg for. Baggrunden er naturligvis de store ændringer der er sket i folkeskolens bestemmelser for modersmålsundervisningen og i dens praksis.

De formelle bestemmelser er udtrykt i Danmark i undervisningsministeriets "Undervisningsvejledning for folkeskolen, 1, Dansk 1976", som i øvrigt nu er under revision. Formålsbestemmelsens stk. 3: "Eleverne skal opnå en sådan færdighed i at lytte til, tale, læse og skrive sproget, at de bliver i stand til at opfatte og udtrykke sig sikkert og varieret." er i mine øjne en god bestemmelse, men *sikkert* og *varieret* implicerer en normforventning. En sådan normforventning kunne udtrykkes i vejledningens løbende tekst enten ved en direkte karakteristik eller indirekte ved en afgrænsning af den tekstmasse der skal være undervisningens genstandsområde.

Ingen af de to måder bruges imidlertid til at fastlægge nogle fælles normforventninger. Det nærmeste i retning af en direkte karakteristik er nok følgende fra vejledningens afsnit 4.4.6. "Målet for arbejdet i fjerde fase": "Undervisningen bør . . . præges af et målbevidst arbejde med den enkelte elevs sproglige muligheder i *overensstemmelse med fælles retningslinier, der stadig ændrer sig.*" (Fremhævelsen min, HH.) Og indirekte er der ikke større hjælp at hente.

Tekstbegrebet defineres således i vejledningens afsnit 3.4.3.1. "Den type undervisningsmaterialer, der er kendetegnet som henvendelser med en bestemt hensigt, kaldes tekster. Ved en tekst forstås derfor ikke blot et trykt eller skrevet udtryk formet i ord. En ordtekst kan også siges eller høres. Dertil kommer, at lyd- og billedmæssige udtryk, der ikke er på ordform, spiller en stedse

større rolle som meddelelsesmidler. Tekstbegrebet må derfor udvides til at omfatte: skrevne og talte ordtekster, lyd, f.eks. i form af "lydbilleder", samt tegnede, fotograferede og filmede billedforløb. Hertil kommer forskellige kombinationer af ord, lyd og billede."

Når tekster opfattes som modersmålsundervisningens væsentligste genstandsområde, og når der med denne definition af tekstbegrebet er sket en udvidelse i retning af det uendelige, må det rejse spørgsmålet om hvilke forskydninger der sker i medindlæringen med hensyn til et "normalsprog". Hertil kommer at lærerens metodefrihed indbefatter et næsten frit materialevalg, og vi ser en forlagspraksis på skolebogsområdet som ligner et stormagasins vareudbud.

Det er min påstand at tidligere tiders standardiserede læsebogs-tekster og de stærkt placerede diktat- og genfortællingsanekdoter i væsentlig grad bidrog til etablering af en normopfattelse hos eleverne (og lærerne!). Disse teksttyper spiller i dag en langt mindre rolle som følge af bl.a. nogle af de forhold jeg har nævnt ovenfor.

Den vågne lærer i skolen søger måske så at løse sit dilemma ved at støtte sig til folkeskolens afgangsprøver i skriftlig fremstilling, som jo består af centralt stillede opgaver; men også her er der ringe hjælp at hente. Af de i alt 11 opgaver i 1983 antyder kun én en lidt nærmere defineret meddelelsessituation, nemlig den udvidede afgangsprøves opgave 4 med formuleringen "Vælg selv, hvem du vil skrive til." – i de øvrige er der en implicit modtager, og ifølge generens konventioner er det læreren.

Normalsprogsbegrebet er ganske godt behandlet i faglitteraturen; se fx. Niels Erik Wille: Begrebet "NORMALSPROG". En sprogfilosofisk analyse. i: Nydanske Studier og Almen kommunikationsteori. Akademisk Forlag. København 1970.

Men tilbage står stadig spørgsmålet: hvad gør læreren som sproglig vejleder?

– hvorfra henter han sine normalsprogsforestillinger? for de er jo åbenbart de afgørende.

Ett par pragmatisk bud på et normalsprog til skolebrug kunne være

– det sprog skolen skal lære eleverne, skal være som kartofler: det

skal kunne bruges til alt!

eller:

- skolen kan hente sine forestillinger om et nationalt normalsprog i massemediernes; massemediernes sprog er nemlig bestemt af at det skal kunne nå så mange mennesker som muligt. Så må man blot affinde sig med at normeringen bliver underlagt en markedsmechanisme i stedet for den politiske styring, som vel ikke er umulig i skolen.

Sprogforskningen burde på et tidspunkt kunne hjælpe læreren med at indkredse et normalsprogsbegreb som ikke kun er deskriptivt. Læreren er nemlig som sproglig vejleder normgivende, og det er ikke rimeligt at overlade sådan en normgivning ureflekteret enten til markedsmekanismer eller den enkelte lærers private forestillinger.

Vi ved jo ikke engang hvordan den enkeltes normalsprogsbegreb opstår: er det dannelse af en mellemproportional som en slags fiktion på grundlag af mødet med og brugen af mange slags tekster? – eller er det ved hjælp af en stadig genkommende sprogform?

Disse problemer kan skolen godt bruge hjælp fra sprogforskningen til at få løst.